

УДК 371.03

Валентин Тесленко

РЕГІОНАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Обдарована творча особистість є найбільшою цінністю будь-якого суспільства. На сучасному етапі розбудови України як розвиненої, правової, демократичної держави робота по вихованню творчої інтелектуальної молоді набуває особливої актуальності.

В системі освіти України є певний досвід роботи з обдарованими дітьми, створюється відповідна нормативно-правова база. Проблема обдарованості дітей знаходить відображення у Законах України «Про освіту» (№ 1060-ХІІ від 23.05.1996 р.), «Про загальну середню освіту» (№ 651-ХІV від 13.05.1999 р.). Розроблені і функціонують програми всеукраїнського рівня: Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю (Постанова Кабінету Міністрів України № 1016 від 08.08.2007 р.); Державна цільова соціальна програма «Школа майбутнього» (Постанова Кабінету Міністрів України № 1071 від 30.08.2007 року). У розвиток загальнодержавних підходів щодо підтримки обдарованої дитини було прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 635-р «Про утворення Інституту обдарованої дитини» в структурі Академії педагогічних наук України. Поступово поширюється мережа ліцеїв, гімназій, колегіумів, спеціалізованих шкіл, позашкільних закладів, які покликані працювати саме з обдарованими дітьми.

Разом з тим, виходячи з реальної педагогічної практики, завдання координації комплексних цілеспрямованих дій на місцевому та державному рівні щодо реалізації безперервного та максимально ефективного розвитку обдарованих дітей потребує наукового обґрунтування та експериментальних досліджень.

Слід зазначити, що розвиток обдарованості особистості не відбувається сам по собі. Провідна роль, на нашу думку, належить саме педагогічним системам, мета яких – виявлення обдарованої дитини та нарощування й реалізація її творчого потенціалу.

Сучасні концептуальні уявлення про педагогічні системи розвитку обдарованих дітей розвиваються у межах загальних уявлень про системи взагалі та педагогічні зокрема. Це складні цілісні системи, яким притаманні суттєві ознаки соціальних систем, перш за все наявність структури, відповідного рівня цілісності, динамічності та цілеспрямованості.

Дослідження регіональних педагогічних систем розвитку

обдарованості, на нашу думку, є важливим для педагогічної науки, оскільки дитина в умовах такої системи має можливість отримати цілеспрямовану, кваліфіковану і потужну (приймаючи до уваги великі можливості регіону) педагогічну підтримку щодо ефективного розвитку власної обдарованості.

Моделювання регіональної педагогічної системи розвитку обдарованості дітей включає, у тому числі, загальний аналіз регіональної педагогічної системи розвитку обдарованості, організацію процесу розвитку обдарованих дітей, зміст та форми розвитку обдарованих учнів, управління педагогічною системою розвитку обдарованості.

У цій статті ми більш глибоко зосередимо увагу на *загальному аналізі регіональної педагогічної системи розвитку обдарованості та на організації процесу розвитку обдарованих дітей у рамках регіональної педагогічної системи.*

1. Загальний аналіз регіональної (обласної) педагогічної системи розвитку обдарованості.

Узагальнюючи різні тлумачення щодо педагогічних систем, ми визначаємо регіональну (обласну) педагогічну систему розвитку обдарованості як складне, цілісне, динамічне утворення, яке забезпечує взаємозв'язок і взаємозалежність багатьох структурних компонентів, має чітку організаційну структуру (обласний рівень, районний (міський) рівень та рівень навчально-виховного закладу) і включає комплекс психолого-педагогічних, науково-методичних напрямків роботи з розвитку обдарованих дітей.

Головна мета створення даної регіональної педагогічної системи полягає у створенні відповідних умов щодо виявлення та максимально ефективного розвитку обдарованої дитини. В основу регіональної педагогічної системи має бути покладений системний підхід, який сприяє глибокому теоретичному опрацюванню даної проблеми та формуванню системи цілей і завдань діяльності педагогічних і управлінських структур, їх декомпозиції на різних рівнях. Основними характеристиками регіональної педагогічної системи, на нашу думку, повинні виступати: цілеспрямованість і цілісність; врахування сучасних тенденцій розвитку суспільства і освіти; адекватна постановка педагогічних цілей та завдань; тісна єдність з соціумом; високий рівень продукування основних складових компонентів системи і складових обдарованості; методологічна визначеність; внутрішньо притаманна тенденція та здатність до змін, руху, розвитку та саморозвитку. Розвиток регіональної педагогічної системи буде забезпечуватися оптимальним поєднанням зовнішніх функцій: соціально-економічна, правова, координаційна, інформаційна, дослідницька (відтворюють роль системи у оточуючому середовищі, характеризують зв'язки з іншими системами та своїми підсистемами) та внутрішніх

функцій: розвиваюча, прогностична, комунікативна, стимулююча (стосуються безпосередньо обдарованої особистості).

Аналізуючи та моделюючи регіональну (обласну) педагогічну систему розвитку обдарованості, ми маємо враховувати притаманні їй компоненти: 1) суспільна потреба у такій системі; 2) насиченість змісту навчання, що має бути засвоєний учнем і сприяти активному зростанню його творчого потенціалу; 3) наявність закладів, установ, що розвивають творчу особистість; 4) наявність контингенту школярів, які характеризуються параметрами обдарованості в тій або іншій сфері діяльності; 5) високий фаховий рівень педагогів, здатних виховувати обдарованих учнів; 6) професійна готовність управлінських освітянських структур до комплексної системної роботи щодо розвитку обдарованих дітей; 7) відповідність наукового та методичного потенціалу регіону стратегічним задачам розвитку обдарованості.

Кожен з компонентів регіональної педагогічної системи в даному випадку виступає складною підсистемою. Так, наприклад, підсистема засобів навчання і виховання обдарованих дітей залежить від різних типів навчальних закладів, позашкільних установ, які покликані розвивати здібності учнів (загальноосвітня школа з профільним спрямуванням навчання, спеціалізована школа з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназія, ліцей, колегіум, навчально-виховний комплекс.) Ці заклади, в свою чергу, самі виступають складними педагогічними системами. Втім, ясно, що слід активно шукати засоби підтримки обдарованої дитини у цілісному навчально-виховному процесі, вести дослідження методів і прийомів, що найбільш успішно розвивають здібності дітей і підлітків, дозволяють їм виходити на новий рівень творчого розвитку.

Підсистема учнівського контингенту вимагає з'ясування питань пошуку і відбору для навчання і виховання обдарованих учнів, відповідної системи обліку.

Безумовно, виявлення обдарованих дітей має носити постійний характер. Системне використання комплексних методик може дати достатньо реальну характеристику типу і виду обдарованості школярів. Проте остаточні висновки повинні базуватися на дослідженнях відповідних фахівців, тому для вирішення проблем навчання і виховання обдарованих дітей дуже важлива чітка і послідовна взаємодія педагогів, психологів, експертних комісій, сім'ї.

Підсистема з питань педагогічного контингенту вимагає розв'язання проблем перепідготовки і підготовки кадрів до роботи з обдарованими дітьми. На сьогодні, на жаль, у вищих навчальних закладах нашої держави відсутня системна підготовка педагогів до роботи з дітьми цієї категорії. В основному така робота частково має місце на курсах підвищення

кваліфікації або в процесі самоосвіти. Разом з цим, стає актуальним визнання нового педагогічного напрямку – виховання обдарованих дітей, формування такої галузі психолого-педагогічного знання як педагогіка обдарованої дитини.

Педагогічна система у цілому та її підсистеми у тому числі можуть належним чином функціонувати при наявності ефективного управління.

Управління комплексною багаторівневою педагогічною системою розвитку обдарованості дітей передбачає передусім ефективне об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін, координацію їхніх дій, регулювання відносин між учасниками відповідного процесу, створення передумов для реалізації всіх ланок, що здійснюють навчання і виховання обдарованих школярів. Професійні управлінські дії на всіх рівнях педагогічної системи розвитку творчої обдарованості школярів дозволяють оптимізувати мережу відповідних навчально-виховних закладів, забезпечують високий науково-методичний рівень їх роботи, стимулюють учасників педагогічного процесу, в тому числі і саму обдаровану дитину, сприяють вдосконаленню педагогічної майстерності вчителів тощо. Загально визнано, що ефективність управління педагогічною системою залежить від наявності об'єктивної інформації про її стан та внутрішні і зовнішні динамічні зміни. Тому однією з важливих умов ефективного функціонування педагогічної системи розвитку творчої обдарованості особистості виступає створення інформаційного банку даних про обдарованих дітей.

Як ми вже зазначили, регіональна педагогічна система розвитку обдарованості має власну організаційну структуру на основі трьох взаємопов'язаних та взаємозалежних рівнів. Слід підкреслити, що на кожному рівні функціонують відносно самостійні і водночас взаємозв'язані між собою власні педагогічні системи. Кожна з цих педагогічних систем відповідно виконує свої функції. Так, *педагогічна система навчально-виховного закладу* сприяє виявленню обдарованих дітей, визначенню типу, виду та рівню обдарованості, розробляє заходи щодо соціальної, психологічної, педагогічної, економічної та іншої підтримки дітей, диференціює їх навчання і виховання. Педагогічна система цього рівня опрацьовує цілу низку рекомендацій з питань навчання і виховання обдарованих школярів, проводить апробацію педагогічних інновацій, формує необхідний педагогічний досвід. *Районна (міська) педагогічна система* – це наступна ланка у створенні можливостей розвитку кожної обдарованої дитини. Вона концентрує можливості, об'єднуючи зусилля відділів освіти, культури, фізкультури і спорту, громадських організацій, позашкільних установ, підприємств тощо. В рамках системи на цьому рівні доцільним є створення координаційної ради (при районній державній адміністрації (виконкому

міської Ради)), яка має організувати роботу відповідних тимчасових груп щодо роботи з обдарованими дітьми, сприятиме підвищенню кваліфікації шкільних педагогів, узагальнюватиме передовий педагогічний досвід, розповсюджуватиме його. На рівні району (міста) виникає можливість створити загальноосвітні заклади, які здатні диференціювати роботу з обдарованими дітьми, організувати міжшкільні факультативи, консультаційні пункти, проводити різноманітні змагання серед обдарованих дітей. Особлива роль належить навчально-виховним закладам, діяльність яких носить інноваційний характер – своєрідним науково-дослідницьким майданчикам, у яких відбувається апробація інноваційних навчальних планів, навчальних програм, засобів, які спрямовані на розвиток обдарованої особистості. *Обласна педагогічна система* у свою чергу визначає більш стратегічні напрямки роботи з обдарованими дітьми: підвищення відповідної кваліфікації керівників закладів освіти і відділів освіти районів (міст); створення загальноосвітніх навчальних закладів, що покликані розвивати обдаровану особистість тих учнів, творчі потреби яких не можуть задовольнити ані загальноосвітній навчальний заклад, ані районна (міська) педагогічна система. Обласний рівень виступає координатором регіональної педагогічної системи розвитку обдарованості дітей, приймає рішення щодо подальшого удосконалення всієї роботи на цій освітянській території, бо саме тут концентруються значні організаційні, соціальні, правові та інші можливості створення умов для подальшого ефективного розвитку обдарованих дітей. Координаційні функції в даному випадку доцільно надати обласній координаційній раді, яка створюється при обласній державній адміністрації і забезпечує зусилля органів влади, освіти, вищих навчальних закладів, громадських організацій, фондів щодо створення системи роботи з обдарованими дітьми в області, розробляє основні напрямки роботи з даної проблеми, прогнозує подальше розгортання інноваційного простору щодо пошуку, навчання та виховання обдарованих дітей, сприяє кадровому забезпеченню та впровадженню ефективних форм організації професійної підготовки, розробляє механізм підтримки обдарованих дітей, засоби стимулювання учасників навчально-виховного процесу.

Важливо відмітити, що основна орієнтація обласної педагогічної системи розвитку обдарованості школярів полягає у цільовій, змістовній, методичній, структурно-організаційній скоординованості усіх рівнів даної системи щодо відкриття і розвитку обдарованості, максимальної націленості на високі досягнення (як продукту обдарованості, так і особистісних позитивних характеристик).

Слід підкреслити також, що регіональна (обласна) система обдарованості дітей виступає органічною складовою єдиної системи освіти

України, що включає певні її ознаки, зберігаючи свою специфіку, індивідуальні характеристики, які обумовлені цільовою спрямованістю, змістом, методикою і технологією всіх компонентів системи.

Педагогічна регіональна система розвитку обдарованості безумовно буде характеризуватися відповідною ефективністю (як співвідношення цілі і результату, адекватність засобів, форм і змісту цілям), що буде забезпечуватися, у тому числі наявністю професійно розроблених індивідуальних програм педагогічного супроводження та підтримки дитини, що у свою чергу сприятиме реалізації його права на самовизначення. Для оцінки ефективності такої системи доцільно розглядати її дієвість з позицій оптимального функціонування і результативності. Існують різні підходи щодо визначення критеріїв функціонування подібних педагогічних систем. До окремих критеріїв оптимального функціонування регіональної системи розвитку обдарованих дітей, яку ми аналізуємо, можна віднести:

а) відповідність мети і завдань системи нормативним, інструктивно-методичним умовам щодо її організації, врахування досягнень науки і практичного досвіду, конкретних умов та інноваційних обставин, невирішених проблем і протиріч;

б) високий рівень скоординованості дій усіх зацікавлених осіб та організацій у розвитку обдарованості (відповідність структури системи якісному і кількісному складу керівних і педагогічних кадрів з метою виконання ними своїх функціональних обов'язків; ефективність управління на всіх рівнях і у підсистемах; забезпечення послідовності і наступності у діях суб'єктів даної системи);

в) адаптивність системи до соціокультурних умов регіону, врахування його потреб та інтересів (важливим є оптимальне розв'язання співвідношення інваріантного і варіативного компонента змісту загальної середньої освіти).

Враховуючи, що розвиток обдарованості дитини – це розвиток його творчої особистості, то перехід учня від одного рівня творчості до більш високого виступає важливим інтегративним критерієм ефективності нашої регіональної педагогічної системи (та всіх її підсистем). Цей критерій враховує:

а) перемогу учнів у змаганнях різної спрямованості (олімпіадах, конкурсах, турнірах) тощо;

б) продовження навчання учнів у вищих навчальних закладах або здійснення відповідної діяльності;

в) стійкість виявлення учнями інтересів (сформованих у навчальному закладі) у подальшому навчанні, діяльності;

г) темп досягнення високих результатів у новій системі;

д) продовження самоосвіти у нових умовах тощо.

Названі статистичні критерії вказують на результативність обласної педагогічної системи розвитку творчої обдарованості школярів. При цьому необхідно виділити й процесуальні критерії, які дозволяють зробити висновки про хід досягнення цих результатів:

1) систематичність, стійкість динаміки вияву обдарованих дітей: (показником цього критерію виступає динаміка та послідовність досягнень учнів);

2) дієвість підтримки обдарованих дітей (показники критерію – поповнення банку обдарованих дітей, створення мережі відповідних закладів, консультаційних пунктів тощо);

3) готовність педкадрів до роботи з обдарованими учнями (показники-оновлення та поглиблення певних педагогічних знань; формування відповідних професійних умінь; творча активність педагогічних працівників; використання передового педагогічного досвіду тощо);

4) науково-методичне забезпечення процесу навчання і виховання обдарованих учнів (показник-трансформація педагогічної діяльності від традиційного навчання до особистісно-розвиваючого);

5) наявність цілеспрямованої системи супроводження та підтримки обдарованих дітей (основний показник-визначення напрямів роботи та науково-методичних засад взаємодії навчальних закладів, наукових установ, центрів, підприємств тощо у розвитку обдарованості).

Спираючись на викладене можна стверджувати, що розробка та впровадження регіональних педагогічних систем розвитку обдарованості, на наш погляд, об'єктивно надає додаткові суттєві можливості створення сприятливих умов щодо системного, послідовного й ефективного розвитку та подальшої самореалізації будь-якої обдарованої дитини. Разом з тим, слід пам'ятати, що унікальність та динамічність регіональних умов унеможлиблює використання будь-якої типової моделі розвитку обдарованої особистості, що спонукає до створення систем з обов'язковим врахуванням освітніх та інших особливостей регіону.

2. Організація процесу розвитку обдарованих дітей у рамках регіональної педагогічної системи.

Важливо зазначити, що організація процесу розвитку обдарованих дітей в рамках обласної педагогічної системи потребує системного, інноваційного підходу. Найбільш ефективним бачиться розробка та прийняття на регіональному рівні відповідної комплексної програми, у якій буде визначена загальна система процесу розвитку обдарованості, що може складатися з трьох підсистем: а) виявлення; б) облік; в) супроводження і підтримка.

З метою всебічної характеристики підсистеми «виявлення» доцільно розглядати її у аспектах: концептуальної моделі та основних принципів

побудови системи й забезпечення дієвості виявлення обдарованих дітей.

Найбільш оптимальним концептуальним підходом до ефективного пошуку та виявлення обдарованості в існуючій практиці є оптимальне поєднання єдиної та комплексної (стандартизовані, вузько спрямовані методики, критеріально-орієнтовані тести, записи життєвих спостережень тощо) систем оцінювання обдарованості з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини, а також рівнів роботи з обдарованими учнями (навчально-виховний заклад I, II, III ступенів; район(місто); область), закладаючи при цьому в основу об'єктивної оцінки обдарованості дані, отримані за допомогою двох різновидів її вивчення (дискретного та безперервного).

У роботі щодо забезпечення дієвості виявлення обдарованих дітей необхідно використовувати певні принципи, що дозволить найкращим чином досягти поставленої мети: а) принцип науковості; б) принцип комплексності та інтегрованості; в) принцип мінімальної інформаційної достатності; г) принцип керованості і плановості; д) принцип системності; е) принцип відкритості і гнучкості.

З метою науково-теоретичного обґрунтування, систематизації та узагальнення даних про обдарованих дітей логічним і правильним є створення у підсистемі «обліку» регіонального інформаційного банку даних, до основних завдань якого можна віднести: накопичення та обробку науково-обґрунтованих відомостей про обдарованих дітей у регіоні; моніторинг розвитку здібностей, обдарувань дітей, що внесені до регіонального банку та його мережі; визначення ефективності та результативності системи роботи з обдарованими дітьми у регіоні тощо. Аналогічно регіональному банку створюються банки даних обдарованих дітей на відповідних рівнях навчального закладу, районному (міському). Розробка та затвердження Положень про банки даних усіх рівнів дозволить використовувати злагоджений механізм внесення до них обдарованих дітей та моніторингу розвитку їх досягнень. Системний й комплексний підхід до обліку та класифікації дітей банку обдарованих різного рівня створює основу для подальшої диференційованої роботи з обдарованою особистістю.

Розвиток обдарованості дитини – це складний і довготривалий процес, де пріоритет у вирішенні власних проблем надається нами самій обдарованій дитині. Тому всю роботу з обдарованими дітьми доцільно, на наш погляд, будувати на ідеї системного супроводження та підтримки.

В основу ідеї *педагогічного супроводження та підтримки* обдарованих дітей має бути покладено індивідуально-диференційований підхід, реалізація якого передбачає аналіз та визначення для кожної обдарованої дитини: темпу оволодіння змістом освіти; зони найближчого розвитку; особистісного розвитку; сфер індивідуальності (інтелектуальної,

мотиваційної, предметно-практичної; екзистенційної). Системність такої підтримки у організаційно-педагогічному аспекті полягає у багатоетапній діяльності професійних педагогів, управлінських і методичних структур щодо надання превентивної та оперативної допомоги обдарованим дітям на всіх вікових етапах розвитку у розв'язанні їх особистісних проблем, пов'язаних з особливими успіхами у навчанні, реалізацією власного творчого потенціалу, життєвим та професіональним самовизначенням.

Важливо також встановити закономірності та визначити принципи педагогічного супроводження та підтримки обдарованих дітей.

До основних закономірностей можна віднести: а) взаємозв'язок результативності педагогічного супроводження та підтримки обдарованих учнів з суб'єктивним включенням їх до діяльності, яка відповідає інтересам цих дітей; б) взаємозв'язок ефективності супроводження та підтримки дитини з комфортністю його самопочуття у педагогічному процесі; в) залежність результатів педагогічного супроводження та підтримки від умов формування мотивації дитини.

Процес педагогічного супроводження та підтримки базується на певних принципах: 1) принцип гуманістичної спрямованості (створення відповідних умов для реалізації інтересів дітей; надання дитині права вибору діяльності, засобів досягнення мети; гуманітаризація системи ціннісної орієнтації дітей; відкритість та готовність учнів до постійного збагачення соціального досвіду; забезпечення свободи совісті, віросповідання, світогляду тощо); 2) принцип адекватності системи соціальних відносин (відповідність рівня соціальних відносин віковим та індивідуальним особливостям дитини; створення реальних можливостей для включення дитини у безперервну діяльність у навчальній та соціальній сферах тощо); 3) принцип цілеспрямованості і комплексності педагогічного впливу (обумовленість педагогічних засобів, які реалізуються, цілям, орієнтованим на поетапне формування у дітей необхідних для них якостей особистості; єдність цілей, задач, змісту педагогічної діяльності, її методів та форм тощо); 4) принцип наступності, систематичності й послідовності (взаємозв'язок компонентів виховної системи; наявність чітких близьких та далеких перспектив; бачення проміжних та кінцевих результатів; поетапність розв'язання педагогічних задач; безперервність педагогічного впливу; узгодженість вимог тощо); 5) принцип індивідуалізації а диференціації (розробка багатоваріативних спеціальних програм, дидактичних інструкцій; врахування індивідуальних особливостей кожної дитини; розкриття потенціалу особистості у навчальній та позаурочній діяльності тощо); 6) принцип мотивації дитини (усвідомлення мети і значення діяльності для особистого саморозвитку; формування активної життєвої позиції; наявність у дитини зрозумілої та свідомої мети; віра у можливість дитини та його віра у власні можливості, що сприятиме успішній самореалізації дитини тощо).

Сенс регіональної системи організації процесу розвитку обдарованої дитини – допомогти їй подолати різні труднощі творчого росту, зорієнтуватися у реалізації власних творчих можливостей та здібностей, розвинути потребу у вдалих самотійних діях.

Дана система може складатися, на нашу думку, з певних взаємопов'язаних етапів: *діагностично-організаційного, діяльнісно-оцінювального, проєктивного, сумісно-діяльного, аналітично-корекційного*, що мають забезпечуватися за рахунок оптимального поєднання і взаємодії різних її видів (безпосереднього та опосередкованого), форм (індивідуальних та групових), характеру (превентивного та оперативного).

На першому (діагностично-організаційному) етапі доцільно передбачити наступні види діяльності: діагностика виду і рівня обдарованості; надання допомоги дитині та її батькам у розробці індивідуальної програми її розвитку та саморозвитку; створення для розвитку обдарованої особистості соціальних, матеріально-фінансових, медично-гігієнічних, управлінсько-методичних та морально-психологічних умов. З цією метою на регіональному (обласному) рівні важливо вжити відповідні заходи: а) визначити перспективи розвитку оптимальної мережі закладів освіти, що працюють з обдарованими дітьми; б) створити мережу експериментальних майданчиків для апробації методів, форм і засобів навчання та виховання обдарованих дітей, відповідний багаторівневий інформаційний банк даних; в) встановити постійно діючі міжшкільні, міжрайонні (міські), міжрегіональні, міжнародні зв'язки з організаторами пошуку, навчання та виховання обдарованих дітей; г) організувати цілеспрямовану різнорівневу систему проведення олімпіад, конкурсів, турнірів тощо; забезпечити систематичне висвітлення проблем обдарованості у відповідних засобах інформації різного рівня.

На другому (діяльнісно-оцінювальному) етапі важливо передбачити:

а) надання цілеспрямованої допомоги дитині щодо організації нею розвитку власного особистісного потенціалу; б) виявлення відповідних потреб та запитів на підтримку.

Надання допомоги дитині у організації діяльності з розвитку власної обдарованості має передбачати також побудову диференційованої системи навчання та виховання у навчально-виховному закладі, орієнтованої на ефективний розвиток особистості. До дієвих факторів допомоги слід віднести: динамічність навчально-виховного процесу як соціально-педагогічного явища; стимулювання творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу; розвиток соціального та життєвого досвіду обдарованих дітей у контексті регіональних традицій.

У регіональній системі організації процесу розвитку обдарованої дитини важливе місце займає її *третій – проєктивний етап*. Саме тут необхідно розробити чітку стратегію надання допомоги обдарованій дитині (на всіх рівнях), враховуючи при цьому тип, вид та рівень її

обдарованості. В залежності від запиту дитини на підтримку обирається стратегія цієї допомоги (опосередкована або безпосередня), визначається характер її надання (превентивний або оперативний), використовуються відповідні групові та індивідуальні форми. На підставі обраних стратегій важливо розробити конкретні програми підтримки обдарованої дитини з боку сім'ї, навчально-виховного закладу, районного (міського) та обласного рівнів. Важливо у завершальній фазі проєктивного етапу виявити ставлення обдарованих дітей (схвалення чи неприйняття), їх батьків до запропонованої стратегії та відповідних програм підтримки.

На четвертому (сумісно-діяльнісному) етапі має відбуватися логічне продовження співпраці з дитиною щодо розвитку її обдарованості у частині реалізації прийнятих цільових програм надання відповідної підтримки. На цьому етапі особливого значення набуває психолого-педагогічна підтримка, основним завданням якої виступає пошук такого типу стосунків, за яких обдарована дитина залишається у центрі уваги, у позиції відповідальності за успіхи саморозвитку та має можливість отримання будь-якої допомоги з боку педагогів, навчально-виховних закладів, установ, організацій, спонсорів тощо. Реалізація такого підходу передбачає, у першу чергу:

а) розробку інноваційних навчальних планів і програм (збільшення можливостей їх мобільності, наявність додаткового матеріалу) для організації ефективного навчально-виховного процесу з обдарованими дітьми у освітніх закладах різних типів;

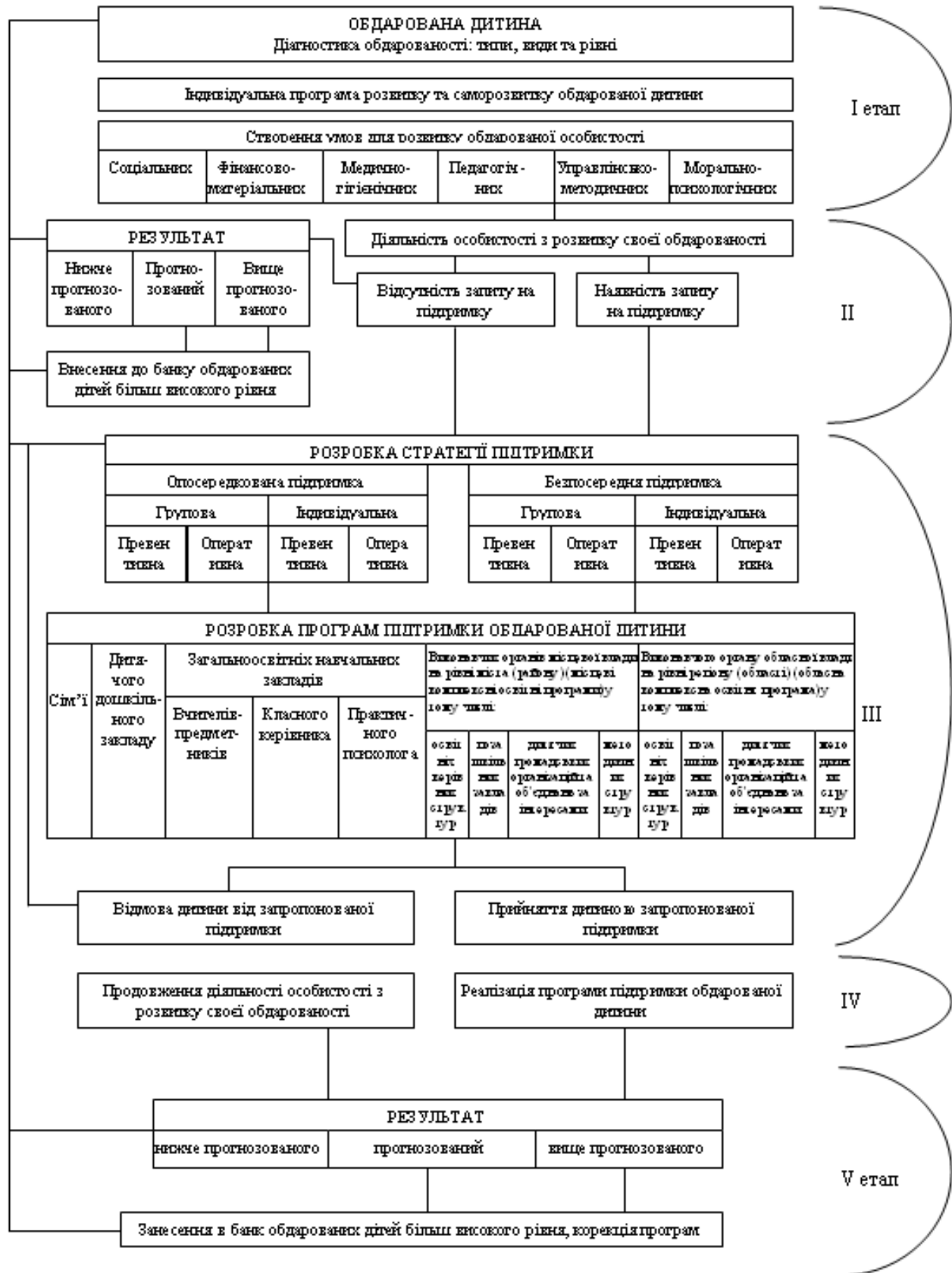
б) створення відповідних умов навчання, за яких обдаровані діти мали можливість повністю реалізувати свої можливості;

в) збільшення питомої ваги евристичного компонента (допомога дітям у формуванні власних цілей навчання та супроводження діяльності щодо їх досягнення; активно-творчі види діяльності; орієнтація на творчу самореалізацію тощо);

г) врахування впливу регіональних факторів, що зумовлюють особливості змісту і організації роботи з обдарованими дітьми.

П'ятий (аналітично-корекційний) етап передбачає виявлення та аналіз результатів розвитку обдарованої дитини за трьома можливими рівнями: прогнозований, нижче та вище прогнозованого. При отриманні прогнозованого, або вище прогнозованого результату дитина отримує право зарахування у банк обдарованих дітей більш високого рівня.

При наявності результатів нижче прогнозованих продовжується робота з дітьми на тому ж рівні. Важливо підкреслити, що індивідуальні програми розвитку обдарованості для кожної дитини підлягають періодичному глибокому професійному аналізу та певної обґрунтованої корекції. (Структура та етапи реалізації регіональної системи супроводження та підтримки обдарованої дитини представлені у вигляді відповідної схеми).

Структура та етапи реалізації регіональної системи супроводження та підтримки обдарованої дитини

Таким чином, запропонована організація процесу розвитку обдарованої особистості у рамках регіональної (обласної) педагогічної системи включає в себе комплекс психолого-педагогічних, організаційних та інших напрямків роботи з обдарованими дітьми, має при цьому достатню гнучкість у реагуванні на їх потреби та відповідні запити суспільства. Надання процесу розвитку обдарованості інноваційного характеру дозволяє більш ефективно використовувати внутрішні резерви загальної регіональної системи роботи з обдарованими дітьми.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що розвиток обдарованості дітей є результатом багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів. Разом з цим, для забезпечення її цілеспрямованого та ефективного формування доцільно створювати комплексні, взаємозв'язані педагогічні системи. Цей важливий напрямок педагогічної діяльності потребує, на нашу думку, подальшого наукового вивчення, системного розвитку та удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геращенко В. Д. Система педагогічної діяльності по формуванню творчої спрямованості особистості школярів / В. Д. Геращенко // Педагогічна Сумщина. – 1996. – № 3.
2. Єрмаков І. Г. Педагогічні інновації у сучасній школі / І. Г. Єрмаков. – К. : Освіта, 1994.
3. Илюшин Л. С. Ориентация педагога на личностные достижения учащихся в общеобразовательной школе : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Л. С. Илюшин. – СПб., 1995.
4. Концепция одарённости // Обдарована дитина. – 2000. – № 1.
5. Лихачёв Б. Т. Педагогика. Курс лекций : учебное пособие для педагогических учебных заведений и слушателей ИПК и ФПК / Б. Т. Лихачёв. – М. : Юрайт, 1999.
6. Олзоева Г. О. О выявлении и поддержке творчески одарённых детей / Г. О. Олзоева // Искусство в школе. – 1997. – № 5.
7. Розвиток творчого потенціалу педагогів і школярів Донеччини // Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. – Донецьк : Кітіс, 1999.
8. Савенков А. И. Основные подходы к разработке концепции одарённости / А. И. Савенков // Педагогика. – 1998. – № 3.
9. Теплов Б. Н. Избранные труды : в 2-х т. / Б. Н. Теплов. – М. : Педагогика, 1985.